

PRAVOBRANITELJ|ICA

ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

ISTRAŽIVANJE:

KAŽNJENICE I NJIHOV STATUS U KAZNIONICI U POŽEGI

Zagreb, 2013.

Tijekom posjete Kaznionici, Pravobraniteljica je posebno razgovarala i sa zatvorenicama koje su izrazile želju za razgovorom. Prilikom obilaska zatvora, Pravobraniteljica je anonimno anketirala zatvorenice na okolnosti boravka u zatvoru. Anketa je bila anonimna, a svrha joj je bila upoznavanje sa vrstom počinjenog kaznenog djela, odnosa zatvorenica prema djelu i prema drugima kažnjenicama, osoblju i eventualnoj obitelji te ispitivanje uvjeta u kojima zatvorenice svakodnevno borave, poslova koje obavljaju, visine plaćanja, stegovnim mjerama, načinima kontakta s obitelji i dr. Anketne listiće ispunilo je 80 zatvorenica od ukupno 115 (69,5% od ukupnog broja), koji su analizirani.

Analizom kaznenih djela dolazi se do zaključka da među ispitanicama ima najviše onih koje su počinile *kaznena djela* posjedovanja opojnih droga radi prodaje (čl.173.st.2.¹ - (19,5%), zatim slijedi kazneno djelo prijevare (17,5%) zlouporaba položaja i ovlasti, zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju (12,5%), ubojstvo (11,25 %), krađa (8,7%) zlouporaba položaja (7,5%), prometna nesreća (5%) te po jedan slučaj zapuštanja i zlostavljanja maloljetnika, pokušaja ubojstva, spolnog odnosa sa djetetom, ugrožavanja sigurnosti opće-opasnom radnjom, ucjene i utaje poreza.

Izrečene kazne su rasponu od 1-20 godina. Sveukupno je izrečeno 11 zaštitnih mjera liječenja od ovisnosti-6 od alkohola i 5 od ovisnosti o opijatima. Od 6 osoba koje su pod zaštitnom mjerom liječenja od ovisnosti o alkohola - 4 su počinile ubojstvo, dok su osobe s izrečenom mjerom liječenja od ovisnosti o opijatima, počinile isključivo kaznena djela protupravnog posjedovanja opijata te posjedovanja opijata radi preprodaje.

Gotovo sve zatvorenice su *uključene u rad* (od njih 80 samo 4 ne rade - 5%), koji je plaćen, time što 30% plaće predstavlja štednju i zatvorenice ga ne mogu trošiti, već taj iznos dobivaju prilikom napuštanja kaznionice radi toga što su odslužile kaznu. Što se tiče vrste zanimanja, radi se o onima koja su potrebna za svakodnevno funkcioniranje – kuhanje, pečenje kruha, pranje odjeće, uređenje okoliša, rad za vanjsku proizvodnju (TD Orljava) ili prodaju.

Od 80 zatvorenica, samo njih 5 (6,25%) se uključilo u *programe stjecanja novih vještina* – 1 za kuharicu, 1 za njegovateljicu, 1 za informatičkog operatera, a 1 pohađa tečaj „Zatvorenik-roditelj“. Posebno je pohvalno što jedna od zatvorenica vodi tečaj talijanskog jezika, pohađa ga samo 1 zatvorenica.

Od 80 zatvorenica, 1 (1,25%) nije završila osnovnu školu, 12 ih je završilo osnovnu školu (15%), sa srednjom stručnom spremom je 40 (50%) zatvorenica, 9 sa višom stručnom spremom (11,2%) i 16 sa visokom (20%). Pri ovakvoj raspodijeljenosti kaznenih djela iz područja gospodarstva i stručne spreme zatvorenica, jasno je da ima najviše zatvorenica osuđenih na kaznu zatvora upravo radi kaznenih djela iz područja gospodarstva (tim više što se iz planova o načinu života nakon izlaska iz Kaznionice može zaključiti da određeni broj zatvorenica srednje i više stručne spreme ima ili je imalo vlastite knjigovodstvene obrte). Nakon toga slijede kaznena djela vezana za posjedovanje i promet opijatima, a tek nakon toga tzv. „krvni delikti“ - ubojstva i pokušaj ubojstva. Upravo porast kaznenih djela protiv

¹ Kazneni zakon, Narodne novine 110/97.

gospodarstva i uporabe opijata su kaznena djela vodeća među kriminalnim djelima u ženskoj populaciji².

Od 80 ispitanica, 79 ih radi, a još nekoliko njih se bavi i dodatnim aktivnostima (uglavnom ručnim radom, vezenjem i sl.) te za taj posao primaju mjesečno određenu naknadu, od koje dio odlazi u obveznu štednju, a koju dobivaju po izlasku iz Kaznionice.

U braku živi 27 zatvorenica, u izvanbračnoj zajednici 16, same žive 22 zatvorenice (od toga 3 koje su osuđene radi ubojstva), 3 su udovice, 3 su u postupku razvoda, 1 je razvedena a 8 ih se nije izjasnilo o tom pitanju.

Šezdeset zatvorenica ima djecu, što punoljetnu, što maloljetnu. Dvije zatvorenice su navele da ne kontaktiraju s obitelji (jedna je navela da ne kontaktira sa kćerkom) dok ih se 4 o tome nije izjasnilo. Sve zatvorenice koje kontaktiraju s obitelji (njih 79) čine to primarno telefonom, neke i svakodnevno, zatim pismima, i nešto manje posjetima. Oblik komuniciranja, kao što se da zaključiti iz anketnih listića, ovisi o financijskim sredstvima zatvorenice i njene obitelji. Samo nekoliko zatvorenica (12) navodi da su ostvarile pravo na izlazak vikendom (odlazak u mjesto prebivališta) a 4 da su ostvarile pravo na izlaske u grad (Požegu).

Pravo na pogodnosti (izlasci, vikend u mjestu prebivališta) u izravnoj je vezi sa ponašanjem zatvorenica u zatvoru (ali i sa počinjenim djelom, visinom kazne te smještajem na zatvorskom odjelu). Iz odgovora na pitanje kako ocjenjuju svoje odnose sa pravosudnim osobljem, može se zaključiti da je većina zatvorenica adaptirana na zatvorske uvjete - naime, 73 (91,2%) zatvorenice su izjavile da smatraju da su njihovi odnosi sa pravosudnim osobljem „dobri“, jedna da su „različiti“, dok se jedna nije izjasnila.

Isto se može zaključiti i po učestalosti *izricanja stegovnih mjera*. Prema vlastitom iskazu, neki oblik stegovnog kažnjavanja primijenjen je prema 12 zatvorenica. Zatvorenice iskazuju da znaju 25 slučajeva u kojima su drugim zatvorenicama izrečene lakše ili teže stegovne mjere. Posljednji podatak također upućuje na interakciju i razmjenu iskustava među zatvorenicama. Samo 4 zatvorenice navode da su odbijale hranu. Jedna to opravdava „svojim stavovima“, druga time što je nepravedno stegovno kažnjena, treća depresijom, a četvrta navodi da nije bila gladna.

Od 80 zatvorenica, 71 ima planove za budućnost, 4 ih nema, time što dvije navode kako im je kazna preduga da bi pravile planove za budućnost nakon izlaska iz kaznionice, 4 zatvorenice se ne žele izjasniti o svojim planovima. 6 zatvorenica je u mirovini, dvjema je posao (pretpostavlja se obrt) u mirovanju. Planovi za budućnost su glavnim dijelom vezani za zapošljavanje. 40 zatvorenica navodi da se žele zaposliti ili nastaviti raditi. Sve koje imaju obitelj i kontaktiraju s njom, navode kako žele nastaviti normalan život sa djecom, unucima, u okviru obitelji. Nekoliko ih navodi kako će se brinuti za roditelje.

² ZNAČAJKE ŽIVOTA I TRETMANA ŽENA U ZATVORU (2004), izvorni znanstveni rad, autori: Zoran Šućur, Pravni fakultet u Zagrebu i Vladimira Žakman-Ban, Edukacijsko –rehabilitacijski fakultetu Zagrebu.

Iz navedenih podataka jasno se očitava da dvije vodeće skupine djela radi koje su kažnjavane žene čine imovinski delikti i zlouporaba opijata (posjedovanje i/ili preprodaja). Treću grupu, ali bitno malobrojniju, čine kaznena djela ubojstva i pokušaja ubojstva, s time što je zanimljivo napomenuti kako od 6 osoba kojima je izrečena zaštitna mjera liječenja od alkohola, 4 su počiniteljice kaznenog djela ubojstva (i ovaj podatak je dokaz tvrdnje da alkohol uzrokuje ogromnu društvenu štetu).

Nadalje se može zaključiti da uglavnom sve zatvorenice rade i zarađuju novac, iako se radi o gotovo simboličnom iznosu te da se često bave i dodatnim aktivnostima kao što je ručni rad i vezenje.

Pravobraniteljica se i prije analize anketnih listića imala prilike osobno uvjeriti u organizaciju rada i slobodnog vremena zatvorenica, tako da može zaključiti da odgovori zatvorenica potvrđuju stanje stvari, koje je djelomično izloženo i uvodno navedenim podacima Uprave za zatvorski sustav.

Premda u ovoj analizi nije bilo tzv. kontrolne skupine (zatvorenika), slijedom analiziranih i utvrđenih podataka Pravobraniteljica zaključuje da većina žena u kaznionici, budući da im to dopušta organizacija, ima organiziranu rutinu života, za koju bi se moglo reći da ne odstupa u bitnim crtama od života žena na slobodi (uz određene restrikcije koje su posljedica razloga boravka u kaznionici). U svakodnevni život spada rad sličan kućanskim poslovima (održavanje prostora i okoliša kaznionice, uzgoj povrća, kuhanje, pečenje kruha, pranje, glačanje) te dodatne aktivnosti kao što su bavljenje ručnim radom (jer su samo 4 zatvorenice pokazale interes za drugu vrstu aktivnosti ili tečajeve). Stegovne mjere nisu česte niti teške, a njihov broj je, u odnosu na ranije godine (prema podacima Uprave za zatvorski sustav), u padu. Među zatvorenicama se podaci razmjenjuju, što govori o socijalnoj interakciji, barem na površnom nivou. Gotovo sve zatvorenice redovito održavaju kontakte sa svojim obiteljima i/ili djecom i namjeravaju se zaposliti nakon izdržane kazne. Svi navedeni podaci mogli bi ukazivati na to da će se zatvorenice uspješnije uklopiti u svakodnevni život po izlasku sa izdržavanja kazne zatvora. No isto tako valja primijetiti kako se i na život u kaznionici preslikava tradicionalni način života žena u nas, koji se sastoji od obavljanja kućanskih poslova, rada te brige za obitelj (u zadanim uvjetima). Slijedom navedenog, Pravobraniteljica smatra uputnim izreći preporuke:

(1) Nastojati organizirati ili omogućiti pohađanje različitih tečajeva kojima se steču znanja upotrebljiva u životu nakon odsluženja zatvorske kazne. Motivirati zatvorenice da pohađaju takve tečajeve.

(2) Poticati stručno usavršavanje (dovršetak osnovne škole, prekvalifikacija i sl.) putem državnih škola ili unutar kaznionice, kako bi stečena znanja, vještine i stupanj školske spremne pomogli zatvorenicama prilikom povratka u svakodnevni život (prvenstveno pri nalaženju zaposlenja).

(3) Kontinuirano educirati zatvorenice o pitanjima rodne i spolne ravnopravnosti.